

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2024-03-27

Diarienummer N609-0574/24

Handläggare:

Karin Pettersson

E-post: karin.pettersson@grundskola.goteborg.se

Yttrande över motion om att inrätta en särskild central funktion för att motverka välfärdsbrottslighet

Förslag till beslut

I grundskolenämnden,

Grundskolenämnden bedömer att motion om att inrätta en särskild central funktion för att motverka välfärdsbrottslighet bör anses besvarad och översänder förvaltningens tjänsteutlåtande, daterat 2023-03-27, som sitt yttrande.

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har bitt grundskolenämnden att yttra sig över en motion från ledamöter i Moderaterna om att inrätta en särskild central funktion för att motverka välfärdsbrottslighet.

Grundskoleförvaltningen har i en tidigare utredning (2022), på uppdrag av nämnden, kartlagt riskområden där ett samarbete med andra förvaltningar och myndigheter skulle kunna bidra till minskad välfärdsbrottslighet.

Med en central funktion mot välfärdsbrottslighet kan det finnas en risk att förvaltningar och bolag inte tar ansvar för frågan inom sina verksamhetsområden. Därför behöver det finnas en kombination av centralt och lokalt ansvar och förtydligas att hela staden förväntas arbeta med att kartlägga risker för välfärdsbrott systematiskt, exempelvis i uppföljningsrapporterna.

Grundskoleförvaltningen ställer sig positiv till utökad samverkan gällande välfärdsbrott. Utifrån pågående arbete och gällande styrning bedömer förvaltningen att motionen ska anses vara besvarad.

Bedömning ur ekonomisk dimension

För att säkerställa en korrekt användning av de offentliga skattemedlen finns flera lagar och styrande dokument, till exempel kommunallagen, skollagen, lagen om kommunal bokföring och redovisning, lagen om offentlig upphandling (LOU).

Under de senaste åren har välfärdsbrott uppmärksammats alltmer och flera undersökningar visar att välfärdsbrottslighet ökar i omfattning och finansierar delar av den organiserade brottsligheten. Generellt sett leder brottslighet till stora samhällsekonomiska kostnader. Ett brottsförebyggande arbete som leder till minskad brottslighet kan bidra till kostnadsbesparingar i den offentliga ekonomin och pengarna kan i stället användas till att förbättra välfärden.

Välfärdsbrott handlar inte enbart om att skattemedel utnyttjas på ett felaktigt sätt utan också om att tillit och förtroende för hela det demokratiska samhällssystemet undergrävs. För att systemen ska uppfattas som trovärdiga och rättvisa krävs att de bidrag och förmåner som utbetalas kommer rätt person eller rätt företag/organisation till del och dessutom utbetalas med rätt belopp.

Det är därmed av yttersta vikt att kommunen arbetar aktivt med att säkra att skattemedel används på ett korrekt sätt.

Bedömning ur ekologisk dimension

Förvaltningen har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension

Bedömning ur social dimension

Om oegentligheter sker systematiskt finns det risk för att verksamhetens kvalitet påverkas negativt. Det kan även innebära att Göteborgs Stad blir en plattform för oseriösa aktörer vars verksamhet inte ser till barn och elever bästa.

Grundskoleförvaltningen har hemkommunsansvar för alla barn och ungdomar mellan 6-16 år och som är folkbokförda i Göteborgs Stad, oavsett om de går på en kommunal eller fristående skola. Ett brottsförebyggande arbete som strävar mot att medborgare inte ska utsättas för brott ger positiva effekter både på individ- och samhällsnivå.

Samverkan

Information på facklig samverkansgrupp (FSG) den 15 april 2024.

Bilagor

1. Motion om att inrätta en särskild central funktion för att motverka välfärdsbrottslighet

Ärendet

Kommunstyrelsen har översänt en motion från Axel Josefson (M), Nina Miskovsky (M) och Mattias Tykesson (M) om att inrätta en särskild central funktion för att motverka välfärdsbrottslighet. Grundskolenämnden har ombetts att yttra sig över förslaget till kommunstyrelsen senast den 29 april 2024.

Beskrivning av ärendet

Motionärerna hänvisar till en nyligen presenterad rapport av organisationen Studieförbundet Näringsliv och Samhälle som visar på en estimerad uppskattning av att felaktiga utbetalningar från kommunerna kan uppgå till mellan 8-20 miljarder kronor varje år, ett läckage av skattemedel på mellan 1-2,5 procent av kommunernas totala kostnader.

Motionärerna beskriver att det redan idag finns ett etablerat arbete i flertalet verksamheter i kommunen för att säkerställa att välfärdsbrott inte sker men att arbetet behöver utvecklas och kompetensen förstärkas. En särskild central funktion föreslås att inrättas vilket skulle möjliggöra samverkan över förvaltningsgränser. Funktionen ska:

- se över möjligheten till att göra oannonserade hembesök och inspektioner
- ta fram förslag på särskilda rutiner för att säkerställa att delegerade beslut i förvaltningarna inte påverkas av hot och påverkan av allmänheten
- ge förslag på hur välfärdsbrott på ett tydligare sätt kan kopplas ihop med arbetet med brottsförebyggande arbete i staden

Välfärdsbrott

Välfärdsbrott berör många verksamheter och kan handla om allt från folkbokföringsbrott till felaktiga betalningar av föreningsbidrag och ekonomiskt bistånd samt infiltration och otillåten påverkan, som på sikt riskerar att underminera välfärden. Välfärdsbrott är ett utbredd problem i många kommuner som leder till att allt mindre skattemedel kan gå till bland annat skola, vård och omsorg.

Det saknas ännu en allmänt vedertagen definition av välfärdsbrott men det som kännetecknar denna typ av brottslighet är bedrägerier eller överutnyttjande av de offentliga välfärdssystemen. Välfärdsbrott drabbar kommuner, regioner och statliga myndigheter. Enligt Polismyndigheten (Myndigheter i samverkan mot den organiserade brottsligheten, 2020) har kopplingen mellan välfärdsbrott och kriminella nätverk ökat de senaste åren vilket innebär att välfärdsbrott kan finansiera den organiserade brottsligheten.

En vanlig orsak till bidragsfusk är att personer uppsåtligt folkbokför sig på adresser där de inte bor. I exempelvis Södertälje har socialtjänsten och polisen samarbetat och gjort stora insatser för att motverka att personer folkbokför sig på adresser där de inte bor. Genom det arbetet har kommunen bland annat kunnat minska kostnaderna för försörjningsstöd med många miljoner kronor.

Kommuners skyldigheter och ansvar gällande välfärdsbrott

Kommunallagen, Skollagen och Lagen om offentlig upphandling

I kommunallagen står att kommunen har ansvaret för att kontrollera och följa upp verksamhet som har lämnats över till en privat utförare.

För grundskolenämndens del är det främst skollagen som förtydligar uppföljningsarbetet av verksamhet som överlämnats till privat utförare, bland annat genom tillsyn och insyn. Insynen ger kommuner möjlighet att hålla sig informerad om exempelvis fristående skolans planering och eventuella förändringar i verksamheten. Ansvar för tillsyn av fristående skolor ligger på Skolinspektionen medan kommunen har tillsyn gentemot fristående förskolor och fristående friliggande fritidshem.

När offentlig sektor köper varor, tjänster eller byggtjänster sker det oftast genom en offentlig upphandling. Lagen om offentlig upphandling (LOU) är det övergripande regelverket för offentlig upphandling i Sverige och gäller för upphandling som genomförs av en upphandlande myndighet.

Ny lag om kommunernas ansvar för brottsförebyggande arbete

Den 1 juli 2023 trädde en ny lag i kraft gällande kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. Syftet med lagen är att stärka kommunernas systematiska brottsförebyggande arbete. Enligt lagen ska kommunerna kartlägga brottsligheten inom sitt geografiska område och ta fram en lägesbild över brottsligheten. Lägesbilden ska beskriva brottslighetens omfattning, konsekvenser och orsaker. Utifrån lägesbilden ska kommunen besluta om en åtgärdsplan som regelbundet följs upp.

Enligt lagen ska kommunen dessutom ta visst ansvar för samordningen av det lokala brottsförebyggande arbetet, verka för att frågorna hanteras i ett särskilt forum, inrätta en samordningsfunktion och se till att skriftliga samverkansöverenskommelser ingås med relevanta aktörer. Lagen innebär att kommunerna behöver identifiera kompetensbehov, förstärka samordningen, kartlägga och fördela resurser samt se över arbetssätt och organisation.

Stöd från myndigheter gällande välfärdsbrott

Under 2022 fick Brå i uppdrag att genomföra förberedande åtgärder avseende lagförslaget om kommuners ansvar att arbeta brottsförebyggande. För att få förväntad effekt av lagstiftningen skulle ett långsiktigt, mångsidigt och gemensamt stöd till kommunerna byggas ut. Utöver Brå har andra myndigheter tagit fram stödmaterial till kommunernas brottsförebyggande arbete.

SKR

En av de myndigheter som tagit fram stödmaterial till kommunerna är SKR. I början på mars 2024 publicerade SKR på sin hemsida, under rubriken *Exempel, vägledning - stöd för att motverka välfärdsbrottslighet*, ett material som stöd för kommuner och regioner i att påbörja eller utveckla arbetet med att upptäcka, förebygga och motverka välfärdsbrott.

Stödmaterialen är ett verktyg för kommuner och regioner att höja medvetenheten om riskerna och ge stöd och vägledning i det praktiska arbetet. I materialet ges tips på strategier för framgångsrikt brottsförebyggande arbete och vikten av att hela organisationen involveras utifrån en tydlig ansvarsfördelning.

I ”Checklista förebygga och motverka välfärdsbrott”, beskrivs mer detaljerat förslag på arbetsprocess för kommuners och regioners arbete med att, förebygga, upptäcka och motverka välfärdsbrottslighet.

Regeringen ger tre skolmyndigheter i uppdrag att motverka välfärdsbrott, ekonomisk brottslighet och organiserad brottslighet

För att motverka välfärdsbrott vidtar regeringen åtgärder, bland annat inom skolväsendet. Tre skolmyndigheter får under 2024 i uppdrag att motverka felaktiga utbetalningar och att motverka att kriminella eller olämpliga aktörer verkar i skolväsendet.

Skolinspektionen får i uppdrag att stärka tillsynen och tillståndsprövningen för att motverka att olämpliga aktörer verkar i skolväsendet. Myndigheten ska även göra en riskbedömning av vilka typer av verksamheter som löper störst risk att utsättas för välfärdsbrott och beskriva vilka hinder myndigheten ser för att kunna motverka brotten.

Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten får i uppdrag att redovisa vilka åtgärder myndigheterna har genomfört och vilka möjligheter och hinder de ser för att kunna motverka felaktiga utbetalningar av statsbidrag.

Stadengemensamt arbete att motverka brottslighet

Göteborg har pågående arbeten i staden för att förebygga och motverka brottslighet. Göteborgs Stads trygghetsskapande och brottsförebyggande program 2022–2026, vars syfte är att *kraftsamla och förtydliga vad som förväntas av stadens nämnder och styrelser i det gemensamma arbetet för att öka tryggheten för de som lever, verkar och vistas i staden och för att minska den individuella och organiserade brottslighetens påverkan på göteborgssamhället.*

Kunskapscentrum mot organiserad brottslighet är ett nätverk av 12 samverkande myndigheter som leds från stadsledningskontoret genom avdelningen Brottsförebyggande och trygghet. Kunskapscentrums uppdrag är att ta initiativ till, samt stödja och driva nätverk och samarbetsprojekt som ska leda till konkreta åtgärder mot gängkriminalitet, organiserad brottslighet och otillåten påverkan.

Grundskoleförvaltningens kartläggning av risken att utsättas för välfärdsbrott

Under 2022 gav grundskolenämnden förvaltningen i uppdrag att *kartlägga och vid behov justera styrande dokument och strukturer för att motverka, upptäcka och beivra välfärdsbrottslighet* (diarienummer N609-1785/22). I rapporten identifieras huvudsakligen fyra riskområden där förvaltningen kan utsättas för välfärdsbrott:

1. Utbetalning av elev- och fritidshemspeng till enskilda huvudmän
2. Utbetalning av tilläggsbelopp till enskilda huvudmän
3. Inköp och upphandling i grundskoleförvaltningen
4. Fritidshemsavgifter till grundskoleförvaltningen

Den samlade bedömningen var att det fanns risker och att det kan förekomma fusk men att det generellt sett inte är satt i system gentemot förvaltningen.

Det pågår ett kontinuerligt utvecklings- och förbättringsarbete för att justera styrande dokument och strukturer i förvaltningen. Utredningen identifierade två utvecklingsbehov kopplat till samverkan i staden:

- stärka förvaltningens samverkan inom staden kring välfärdsbrott
- vid behov stärka samverkan och ta hjälp av myndigheter gällande välfärdsbrott.

Förvaltningens bedömning

Grundskoleförvaltningen ställer sig positiv till att utveckla och samordna arbetet mot välfärdsbrottslighet i staden, vilken också poängterades i ovan nämnda utredning som förvaltningen gjorde under 2022. En eventuell ny funktion föreslås kopplas till stadens

redan etablerade brottsförebyggande arbete och även belysas tydligare i stadens brottsförebyggande program, som ska uppdateras 2026.

Men med en central funktion som har "för" mycket ansvar kan det finnas en risk att förvaltningarna inte tar ansvar för frågan inom sina verksamhetsområden, därför behöver det finnas en kombination av centralt och lokalt ansvar. Det behöver förtydligas att förvaltningar och bolag förväntas arbeta med att kartlägga risker för välfärdsbrott systematiskt, exempelvis i uppföljningsrapporterna.

Folkbokföringsbrott är utbrett i landet så om Göteborgs kommun gemensamt med myndigheter kommer till rätta med problemet kan kostnader för försörjningsstöd minska i staden. Eftersom vårdnadshavare med försörjningsstöd inte betalar fritidshemsavgift kan en följeffekt av minskade försörjningsstöds kostnader bli att grundskoleförvaltningen erhåller ökade intäkter för fritidshemsavgifter om fler vårdnadshavare arbetar. Likaså skulle en minskning av folkbokföringsbrott minska risken för att förvaltningen betalar ut felaktiga ersättningar till elever på fristående skolor.

Grundskoleförvaltningen välkomnar att Skolinspektionen ges ett uppdrag om att stärka tillsynen och tillståndsprövningen för att motverka att olämpliga aktörer verkar i skolväsendet. Eftersom kommunerna endast har insynsansvar av skolor innebär det begränsade möjligheter att granska fristående aktörer.

Tack vare att frågan kring välfärdsbrott är mer aktualiserad i Sverige än någonsin, både på nationell och lokal nivå, finns god kunskap hos myndigheter och andra kommuner om hur ett välfärdsbrottsförebyggande arbete kan planeras och genomföras. Genom att utgå från bland annat de stödmaterial som myndigheter har tagit fram för kommunernas brottsförebyggande arbete finns troligtvis redan erfarenhet och kunskap kring exempelvis vilka möjligheter det finns till oannonserade hembesök och hur stickprovskontroller kan utföras.

Grundskoleförvaltningen ser att det redan finns politisk styrning om att öka samverkan kopplat till välfärdsbrottslighet och att det kan finnas flera sätt att uppnå detta. Utifrån det föreslår förvaltningen att motionen ska anses vara besvarad.

Protokollsutdrag skickas till

Remissvaret skickas till stadsledningskontoret@stadshuset.goteborg.se. Ange diarienummer SLK-2023-01145

Göteborgs Stad Grundskoleförvaltningen

Maria Andersson
Förvaltningsdirektör

Helena Sjöberg
Avdelningschef Styrning och Ledning